

Стоян Буров

ЛОГИЧЕСКА И ПРАГМАТИЧЕСКА КВАНТИФИКАЦИЯ НА
ТОТАЛНОСТТА*

0.

(1) *Целият* керван бръмна като кошер, от *всички* каруци наскоча народ и *всички* завикаха..., че ние не сме крадци, че *всичките* тия коне са наши... че нашите коне *всичките* по един и същи начин са белязани... на *всеки* кон ухото е клъцнато... (Й. Радичков).

В тази работа ще анализираме кванторните и некванторните значения на местоименията *цял*, *целият* и *всичкият* при функционирането им като прилагателни, на местоименията *всичко* и *всички* при функционирането им като прилагателни и съществителни и на прилагателното *цял*. Започваме с пример от Й. Радичков, защото в рамките само на едно изречение можем да видим почти целия набор от обобщителни местоимения, които ни интересуват.

Кванторни се наричат думите, които превръщат изреченията, съдържащи неопределени имена (в логиката – променливи), каквито са напр. съществителните *керван*, *каруци*, *кон* от (1), в завършени утвърдителни съждения с оглед на тяхната истинност/неистинност (Падучева 1974: 78–79). Заедно с местоимението *всеки*, функциониращо като прилагателно и съществително (повече за неговата семантика и дистрибуция вж. у Ницолова 1986: 184–185 и у Буров

* Значително разширен вариант на доклад, прочетен на Четвъртата международна научна сесия по актуални проблеми на българистиката и славистиката, Велико Търново, 18 – 19 август 1998 г.

1996: 34–36), посочените думи се съотнасят с логическия квантор за общност \forall (от първата буква на немската дума *alle* 'всички').

1. За целите на лингвистическия анализ не е достатъчно обобщителните местоимения да се разглеждат като естественоезикови аналози на квантора за общност \forall . Механизмът на езиковата квантификация може съществено да се различава от логическата квантификация. Достатъчно е да сравним обема от езикови средства за изразяване на тоталност, както и механизмите за квантификация на тоталността в няколко езика, напр. български, руски (вж. Булигина, Шмельов 1997: 193–207) и английски (вж. Сапир 1993: 386–408), за да се убедим, че за интерпретацията на езиковата квантификация инструментариумът, употребяван в математическата логика, е недостатъчен. Логическият анализ, който се основава на теорията за множествата, изследва отношението “елемент – множество”, докато за езиковия анализ е релевантно по-широкото разбиране за множеството и отношението “част – цяло” (Булигина, Шмельов 1997: 193–194).

2. Р. Ницолова (1986: 183–194) разделя българските обобщителни местоимения в две групи: обобщителни дистрибутивни местоимения, към които спада *всеки* и неговите форми, и обобщителни сумативни местоимения, към които се отнасят *всички*, *всичко*, *всичкият* и *целият*. Отношението между *всичкият* и *целият* се изследва в зависимост от семантиката и числото на съществителното определяемо, като се набелязват и основните случаи на тяхната взаимозаменяемост. Значението на *всичко* и *всички* е разгледано в зависимост от референтите на тези местоимения (лица или нелица) и в зависимост от това, дали местоименията имат самостоятелна, атрибутивна или предикатна употреба.

3. Както посочва американският лингвист Е. Сапир (1993: 387–391), отношението “част – цяло” се основава на нашето емпирично познание на обектите от действителността. Познати са само тези обекти, които са били подложени на количествен анализ от човека. Човекът ги третира или като дискретни обекти, всеки от които има свои параметри и граници, напр. *маса* за разлика от *стол*, или като функцио-

нални единства, напр. *маса* и *стол* като части на *покъщнина*, за разлика напр. от домашните животни, които не се включват във функционалното единство *покъщнина*. Функционалните единства могат да бъдат квантифицирани както с оглед пълнотата на своя обем, срв. *цялата покъщнина*, така и с оглед пълнотата на своя състав, срв. *всичката покъщнина*.

От своя страна дори такива цялостни единични обекти, като *маса*, *стол*, *чаша*, *стая*, представят съвкупности от отделни детайли, чиято сума съставя тяхната цялост и неакърненост, напр. масата е цялост от повърхност и съответния брой крака, столът има седалка и облегалка, чашата в зависимост от предназначението си е със или без дръжка, а вътрешността на стаята включва освен стени, под и таван още мебелировка, лица, които постоянно живеят там или в зависимост от обстоятелствата временно пребивават там, и т. н. В много случаи сами за себе си тези детайли нямат никаква ценност за човека, тъкмо затова в неговия ментален свят някои обекти съществуват като цялости, а други като функционални единства, чиито фрагменти са отделни цялости. Така напр. изказването (2) може да бъде сполучливо употребено само ако в дадената ситуация фиксираният стол е разглобен на своите детайли, т. е. ако изразът *целия стол* представя метонимично съкращение на *всички части на стола*:

(2) Донеси ми целия стол.

При условие че са ментално квантифицирани като цялости, обектите могат да бъдат индивидуализирани, както е в (3), но не и ситуативно квантифицирани с оглед пълнотата на своя обем, ако, разбира се, говорещият не желае специално да потвърди или подчертае целостта:

(3) Счупих чашата. (= точно тази чаша)

Влязох в стаята. (= точно тази стая)

Изказвания, в които говорещият квантифицира ментални тоталности, могат да се разглеждат с оглед на своята сполучлива/несполучлива употреба, а не с оглед на своята истинност/неистинност, т. е. могат да се разглеждат в праг-

матически аспект. На първо място, с такива изказвания се подчертава целостта на обектите, срв. изказванията в (4):

(4) Боядисах цялата стая. (= боядисах всички стени на

стаята, вкл. и тавана)

Наемам цялата стая. (= наемам всички легла в

стаята, напр. в хотел)

Разположил си се на целия стол.

(= разположил си се на
цялата седалка на стола и
за мене няма място)

В целия влак няма отопление.

(= няма отопление във
всички вагони на влака)

Прочетох цялата книга. (= прочетох всички
страници на книгата)

Както отбелязахме, такива изказвания представят метонимични съкращения, срв. парафразите на изказванията в (4). Говорещият експлицира тоталностите като функционални единства от подразбиращи се фрагменти. На второ място, с такива изказвания се потвърждава целостта на обектите, срв. изказванията в (5):

(5) Изгървах чашата на пода, но тя остана цяла.

Всички монети трябваше да бъдат предадени цели.

(Й. Радичков)

Отделих само целите зърна боб.

В този случай *цял* функционира като прилагателно със значение 'ненакърнен'.

4. Ако към ментално квантифицираните като функционални единства обекти са приложими операции както с оглед на техния обем, срв. *цялата покъщнина*, *цялата документация*, така и с оглед на техния състав, срв. *всичката покъщнина*, *всичката документация*, към ментално квантифицираните като тоталности обекти е приложима само операция с оглед пълнотата на обема им, срв. неграматичността на изказванията в (6):

(6) * Боядисах всичката стая.

* Наемам всичката стая.

* Разположил си се на всичкия стол.

* Във всичкия влак няма отопление.

* Прочетох всичката книга.

Освен че имат национално-културна специфика, в исторически аспект квантификационните характеристики подлежат на развитие и изменение. Така напр. числото на съществителните имена, което също е отражение на количествената категоризация на предметите от действителността и мисленето, е пряко свързано с усъвършенстването на квантификационните процедури. В миналото напр. веществата са се възприемали като конкретни, броими предмети и в съответствие с това в старобългарския език веществените съществителни подобно на съществителните за цялостни материални обекти са имали съотносителни форми на единствено, двойствено и множествено число. По-късно конкретнопредметното възприятие еволюира в отвлечени логически понятия, което обуславя дефективността на числовата парадигма на назоваващите ги съществителни (*singularia* или *pluralia tantum*). Еволюция претърпяват и събирателните съществителни – срещу значителния брой на граматическите показатели за събирателна множественост в по-ранни етапи от историята на българския език днес е налице доминираща тенденция за “унищожаване” на събирателността. Така напр. стари събирателни съществителни, като *листе, снопе, клоне* и др., започват да се схващат като форми за множествено число, а по-късно показателят за събирателност *-е* се измества от обикновената флексия за множествено число *-и* или *-ове*: *листи* и *листове, снопи* и *снопове, клони* и *клонове* (Крумова 1971: 448-451). Снемането на събирателността на други съществителни довежда до ликвидиране на числовата дефективност и до симетризиране на парадигмата, напр. при сингуларизация на множеството, срв. *аскер* (1) ‘събирателно множество’ – *аскер* (2) ‘броимо съществително’. Някои форми *pluralia tantum* с абстрактно-събирателно или веществено-събирателно значение започват да се третират като форми за множествено число на броимо съществително и чрез тях се конструират нови форми за единствено число, напр. *дебати* (*plurale tantum*) и *дебати* (мн. ч.) – *дебат* (ед. ч.), *данни* (*plurale tantum*) и *данни* (мн. ч.) – *данна* (ед. ч.); в

замяна на други такива форми започват да се използват форми за единствено число, които поемат събирателното значение, срв. *декори* и *декор*, *ресурси* и *ресурс*; *дивиденсти* и *дивидент*, *пасиви* и *пасив* и др. Формите за единствено число са по-нови и някои от тях имат подчертано разговорен характер или обратно – предпочитат се в професионална среда, напр. финансовите термини.

За еволюцията в менталната квантификация на обектите може да се съди и по употребата на *всичкият* и *целият* като квантори на събирателни множества от типа на *село*, *град*, *училище*, *клас*, *театър* и др. Събирателното значение на посочените съществителни е тяхно метонимично значение за съвкупност на лицата, съставлящи множеството. Както се посочва от Р. Ницолова (1986: 190), в миналото преобладава употребата на *всичкият*, вж. (7), срещу употребата на *целият* в по-ново време, срв. с (8) и (9):

(7) Всичкият театър занемя, като че нямаше вътре жива душа. (Ив. Вазов)

(8) Целият театър все още стоеше притихнал и в недоумение. (П. Вежинов)

(9) Иван Мравов му каза, че цялото село може за знае... (Й. Радичков)

Простират пред очите на цялото село белъто си! (Й. Радичков)

Единствена тя от целия клас му обръщаше някакво човешко внимание. (П. Вежинов)

И какво като не е добър ученик?... Аз не го давам за цялото ѝ училище... (П. Вежинов)

Хората говорят... че цялата милиция е червива от пари. (Й. Радичков)

При употреба на *всичкият* множеството се квантифицира с оглед пълнотата на състава си, срв. *всички(те) зрители в театъра* → *всичкият театър*. При употреба на *целият* множеството се квантифицира като тоталност без оглед на съставлящите го елементи, което впрочем корелира с отбелязаната по-горе съвременна тенденция за унищожаване на събирателността и за подчиняване на количест-

вената номинация на правилото “един предмет – единствено число, повече от един предмет – множествено число”.

5. Подобен процес е характерен и при квантификацията на абстрактните съществителни за признаци. Абстрактните съществителни, съставлящи множества континуум, които не могат да изменят своя обем, означават величини, спрямо които са приложими процедури на измерване, а не на броене, т. е. при тях количествената детерминация отразява степента на недискретния признак. При употреба на *всичкият* се експлицира не просто тоталност, а предел в степента на величината, вж. примерите в (10):

(10) Кириак... се залови за тая работа с всичкото упорство и страстност, които е способна да предаде омразата на една зла и завистлива душа. (Ив. Вазов)

Там... изживяха всичкият неочакван ужас на първата и последна нощ от своето трагично съпружество. (Св. Минков)

Годеницата... все още не можеше да проумее всичкият трагизъм на положението. (Св. Минков)

Ето защо те имаха всичкото право да вярват, че са родени един за друг. (Св. Минков)

Нямах никакво време... да ви посрещна с всичката необходимата тържественост. (Св. Минков)

Тогава, разбира се, ще имам всичкото основание да вярвам в тия легендарни същества. (Св. Минков)

Инвазията на *целият* в семантичната сфера на *всичкият*, вж. примерите в (11), отразява категоризацията на абстрактните същности като единични термини (вж. Куайн 1986: 90–96). Местоимението *целият* представя абстрактната същност като сума от единични актове и детайли, чието натрупване се обобщава във фактуална тоталност.

(11) Таборът е готов... да откупи цялата си вина. (Й. Радичков)

Сам ще идеш да оближеш цялата мръсотия, дето си я изплюл върху челото ни. (Й. Радичков)

Убеден, че няма да дойде така работата, въпреки цялата ѝ очевидност, човекът остана на двора. (Й. Радичков)

Целият му кураж го напусна, яростта му се смени с уплаха. (П. Вежинов)

6. Други обекти, които са ментално детерминирани не като цялости със своя структура, форма и граници, а като неопределени, негранични маси (множества континуум), са веществените маси, по-голямата част от които се номинират със съществителни в единствено число, напр. *вода, захар, пясък, слама, лук* и мн. др. Масите могат да бъдат квантифицирани само с оглед пълнотата на своя обем, срв.: *всичката вода, всичката захар, всичкият пясък, всичката слама, всичкият лук*. Тъй като при партиципация на веществата всяка тяхна част притежава свойствата и качествата на континуума, *всичкият* квантифицира партиципиран обем. Нека сега сравним следните две изказвания:

(12) Аз изядох всичкия сладолед.

(13) Аз изядох целия сладолед.

В (12) масата сладолед се квантифицира с оглед пълнотата на нейния обем; в (13) се квантифицира не маса, а индивидуализирана същност, дискретна част от веществената маса, представена като индивидуална същност. Това е важна особеност на българския език. Без да се използват така нар. нумеративи, части от веществените маси могат да се броят и квантифицират като тоталности, срв.: *всичкото кафе – цялото кафе, всичкият хляб – целият хляб, всичкият сапун – целият сапун, всичката сол – цялата сол*.

7. Обектите, които се мислят като цялости само в своята двусъставност, от типа *очила, бикини, джинси, ръце, крака, обувки, ръкавици* и под. (вж. подробности за тях у Буров 1996: 94–103 и у Вежбицка 1996: 383–397, по-специално за национално-културната специфика на така нар. Dual Nouns), се квантифицират с оглед пълнотата на своя обем, а не на своя състав от елементи (тъй като броят им по презумпция е известен), срв. (14) с (15):

(14) Целите ми крака са изпохапани от комари.

(15) *Всичките ми крака са изпохапани от комари.

В (14) е осъществена дистрибутивна квантификация: *целите крака* означава 'всеки от двата крака в пълния му обем'; изказвания от рода на (15) са неприемливи в логическо

отношение – формата за множествено число на *всичкият* влиза в противоречие с точния брой на елементите на множеството *крака*. Нека да разгледаме още две изказвания:

(16) Целите ми обувки са мокри.

(17) Всичките ми обувки са мокри.

По значение (16) се съотнася с (14), за разлика обаче от (15) изказването в (17) е истинно и сполучливо употребено – *всичките обувки* означава 'всеки чифт обувки, всички обувки от по две обувки', т. е. в (17) едновременно е осъществена дистрибутивна и сумативна квантификация.

С формата за множествено число *целите* се осъществява дистрибутивна квантификация и в изказвания от типа на (18), за разлика от (19), което е неграматично:

(18) Целите им лица бяха почернели от слънцето.

(= на всеки лицето поотделно в пълния му обем
(а всеки има по едно лице))

(19) *Всичките им лица бяха почернели от слънцето.

Впрочем неграматичността на (19) се поддържа от местоименната форма *им*, която стеснява обема на множеството, както е в този случай, от притежавани обекти *лица* (на хората). При отстраняване на притежателя е възможна и квантификация с оглед пълнотата на съвкупността от дискретни единици, срв. (20):

(20) Когато тоя почти фантастичен образ минеше през всички ръце... ние ставахме от канапетата. (Св. Минков)

8. С нечленуваните форми на прилагателното *цял*, *цяла*, *цяло*, *цели* се осъществява прагматическа квантификация, чрез която говорещите изразяват оценъчното си отношение 'това е в количество или степен, по-големи от нормата', срв. (22) с (21) и техните парафрази:

(21) Той изяде целия сладолед. (= нищо не остана)

(22) Той изяде цял сладолед. (= много изяде и затова
напр. го боли гърлото)

В (22) (и във всички други изказвания от този род) говорещият съобщава нещо не за "състоянието" на сладоледа, а за състоянието на субекта на действието. Семантичната

структура на именните групи с прилагателното *цял* съдържа имплицитна пропозиция с перформативния глагол *смятам*: говорещият смята, че *X* е в количество или степен, превишаващи някаква конвенционална норма. Това значение е забелязано от А. Армянова, която го дефинира като “усилващо значение” (Армянова 1992: 60). С този тип квантификация се квантифицира и действието, затова се избират съществителни, които могат да го хиперболизират откъм степен и интензитет. Използват се конкретни съществителни, вж. (23), съществителни с първично или вторично метафорично абстрактно значение, вж. (24), съществителни с метонимично събирателно значение, вж. (25), и особено често съществителни и субстантивни словосъчетания със значение за време, вж. (26):

(23) Тук цял бивол може да легне заедно с опашката си и пак ще остане празно място, какво остава за един гол човек да легне! (Й. Радичков)

(24) Той чувстваше... че извършва един цял подвиг. (Ив. Вазов)

Левски е изражение на една сила, излязла из цели вековни страдания, из цял океан унижения. (Ив. Вазов)

Право има бай Марко. Въстанието е цяла пропаст за нас... (Ив. Вазов)

(25) В океана ли потънаха старомодните куфари... в които можеше да се побере цяла къща ведно с всички домашни животни и птици? (Св. Минков)

Такъв беше човекът... който беше пратен от съдбата начело на цял рой проповедници и мъченици на свободата. (Ив. Вазов)

(26) Само в последния и единствен жив потомък на тая стара фамилия като че ли се бе разгоряло нещо от свещения огън, в който цял живот бе пламтял неговият праядо. (П. Вежинов)

И тъй, в казармата... стоеше... един сламен човек, който цели петнайсет години беше мушкан... от ножовете на новобранците. (Св. Минков)

Изгубих цял месец да разпитвам родители, да преглеждам тетрадки... (П. Вежинов)

Близко цяла седмица обсъжда тая възможност. (П. Вежинов)

Цял ден съм мислила за теб. (Св. Минков)

Наша Лалка цяла нощ е бълнувала... (Ив. Вазов)

Минаха се няколко минути, които се сториха цели часове. (Ив. Вазов)

9. С помощта на *целият, всичкият и всички(те)* се квантифицират именни групи, съдържащи показателните местоимения *този* и (по-рядко) *онзи*. Дистрибуцията на *целият* и *всичкият* е в съответствие с правилата, изложени дотук, а *всичките* и *всички*, намиращи се в конкуренция помежду си, се употребяват със съществителни в множествено число. С посочените местоименни форми се изразява тоталност (на обем или състав) на детерминираните подмножества, напр. с израза *цялата тая история* от (27) се означава 'целият обем от подмножеството тая история на множеството история'. От своя страна подмножествата могат да се разглеждат като анафорични текстови номинализации на различни ситуации, ако именната група съдържа абстрактно съществително. Референти на обобщителните местоимения могат да бъдат и подмножества от конкретни предмети или съвкупности от предмети, срв. (27), (28), (29) и (30).

(27) Цялата тая история бе развалила настроението му. (Св. Минков)

Ще го накарам да дигне във въздуха цялата тая лаборатория. (Св. Минков)

Изобщо целият този дом представляваше някакъв странен, като по чудо запазен отрязък от старите времена. (П. Вежинов)

Цялата тая местност заедно с могилата и с чешмата носеше името Илинец. (Й. Радичков)

(28) С всичкият този народ да тръгнеш по света, та ум да ти зайде. (Й. Радичков)

(29) Всички тия подробности са напълно излишни. (Св. Минков)

По дяволите всички тия съвети! (Св. Минков)

(30) Всичките тия политически са затворени в едно служебно купе на влака. (Й. Радичков)

Не може да се твърди, че в посочените случаи (без (29)) е налице плеоназъм на средствата за идентифицираща референция – с определителния член при формите на обобщителните местоимения се осъществява идентифицираща референция на обема или състава на подмножеството, което от своя страна е отделено, фиксирано с показателното местоимение. По-особен е случаят с примерите в (29), но, както ще видим по-нататък, поначало между *всички* и *всичките* е налице конкуренция, обусловена от възможността на нечленуваната форма за множествено число да поема и функцията на детерминатор.

Същото значение има *всички(те)* и в група с личните местоимения в множествено число, напр. *те всички* от (31) е със значение 'всичките от тях, всичките те от те (тях)':

(31) Ние всички трябва да работим, ето и аз си вадя очите по цял ден. (Й. Радичков)

Ако има задгробен живот, ние всичките ще бъдем там. (Й. Радичков)

Те всичките бяха проявили интерес към разкопките на римските развалини. (Й. Радичков)

С членуваната форма за множествено число *целите* се извършва дистрибутивна квантификация, срв. *Те целите са потънали в прах*, където *те целите* е със значение 'всеки от тях поотделно'.

“Универсалният номинализатор” (Ницолова 1986: 114) *това* подлежи на квантификация с формата *всичко(то)*:

(32) Кой знае колко дълго щеше да продължи всичко това. (Й. Радичков).

10. Няма да изреждаме случаите, в които *всички* и *всичките* са в допълнителна дистрибуция – те са описани от Р. Ницолова (1986: 186 и по-нататък). Нека обаче повторим наблюдението си, че конкуренцията между нечленуваната и членуваната форма е резултат от двойката функция на това местоимение: основна, да квантифицира откъм тоталност

референта си, и допълнителна, да го идентифицира. Когато се употребява членуваната форма, идентификацията се извършва с помощта на определителния член; когато се употребява нечленуваната форма, местоимението осъществява двете функции. И тъй като квантификацията предпоставя определеност на референта, изпускането на определителния член може да се разглежда като проява на езикова икономия. Не е случайно, че в съвременната ни реч преобладава именно употребата на нечленуваната форма. Референти на двете форми са както конкретни предмети (лица и нелица), така и опредметени признаци, веществени съвкупности и др., срв. примерите в (33) и (34):

(33) Тая наивна и трогателна концепция беше разплаквала всичките баби и невести в града. (Ив. Вазов)

Тоя народ запълни всичките стаи на манастира. (Й. Радичков)

Без друго е нужно нарочно човек да пратим... за да приеме от него всичките нужни сведения. (Ив. Вазов)

(34) Щом го видяха, всички цигани из един глас завикаха насреща му. (Й. Радичков)

Знаеше наизуст всички пиеси, които се даваха в театъра. (П. Вежинов)

Той беше усвоил със завидно усърдие всички казармени добродетели. (Св. Минков)

Интерес представлява следващият пример, където в рамките на едно изречение двете форми се намират в конкуренция:

(35) Трябваше да раздели правилно три метра американ между всичките жители на Разбойна и по такъв начин, че всички жители да останат доволни. (Й. Радичков)

Референти на субстантивираната форма *всички* са само лица, срв. примерите в (36):

(36) – Прието – извикаха всички. (Ив. Вазов)

Всички го разпитваха, предлагаха му пари. (Св. Минков)

Като има огънове, всички се събират край тях. (Й. Радичков)

Формата *всичко* квантифицира тоталност “от всякакъв вид” (Ницолова 1986: 185), дори разновидна тоталност, както е в (37):

(37) Всичко беше на мястото си – и хората, и приборите, – само столът на Вили беше празен. (П. Вежинов)

11. Като *rigid designators*¹ (Крипке 1982: 340-378) или като *rigid definite descriptions*² (вж. коментара на Крипке 1991: 81), или като “егоцентрични думи” (Руденко 1988: 55–68) собствените имена³ подлежат само на прагматическа квантификация, с която говорещият подчертава, че приписваният им признак е релевантен за целия обем на тоталността, без остатък, срв. примерите в (38):

(38) Цяла Тракия писна кански от насилия и зверщини. (Ив. Вазов)

България цяла сега нази гледа. (Ив. Вазов)

В един миг цяла Америка се дигна на крак. (Св. Минков)

За целта се употребяват формите на местоимението *цял*, които, като споделят граматическите особености на собствените имена, в единствено число не се членуват, срв. *В цялата страна ще вали*, но *В цяла България ще вали*. Собствените имена на географски обекти с представителна форма за множествено число, напр. *Алпи*, *Родопи*, обаче се употребяват членувания, за да се компенсира несъответствието между онтологическото число на обекта и граматическото число на неговото име (Буров 1996а: 10–11). В съответствие с това и местоимението *цял* в множествено число задължително се употребява членувано, срв. (39):

(39) Целите Алпи са покрити със сняг.

Обходихме целите Родопи.

12. Изводи. (1) С членуваната форма за единствено число *всичкият* се квантифицира: (а) Тоталност на обема на веществен континуум; (б) Тоталност на състава на събирателно множество (остаряло) и на функционално единство; (в) Тоталност на обема и състава на детерминирано подмножество (остаряло); (г) Предел в степента на абстрактен континуум. (2) С членуваната форма за единствено число *целият* се

извършва: (а) Прагматическа квантификация на обема на ментални тоталности; (б) Квантификация на тоталността на обема на събирателни множества и на функционални единства; (в) Квантификация на тоталността на обема и състава на детерминирани подмножества; (г) Квантификация на тоталността на индивидуативи от веществен континуум; (д) Квантификация на фактуалната тоталност на абстрактен континуум. (3) С членувана форма за множествено число *целите* се извършва: (а) Дистрибутивна квантификация на дискретни множества (в конкуренция с *всеки*); (б) Квантификация на тоталността на обема на двусъставни обекти; (в) Прагматическа квантификация на тоталността на обема на собствени имена в множествено число. (4) С формата за множествено число *всички(те)* като прилагателно име се квантифицира тоталност на състава на дискретни множества, на детерминирани подмножества и на двусъставни обекти. (5) Нечленуваната форма за множествено число *всички*, употребена като прилагателно, може да изпълнява функцията освен на квантификатор и на детерминатор. (6) Субстантивиранията форма за множествено число *всички* се употребява като квантификатор на тоталността на дискретни множества от лица, а с формата *всичко* се означава тоталност от всякакъв вид, вкл. и разновидна тоталност. (7) Нечленуваните форми за единствено число на *цял* се употребяват за прагматическа квантификация на тоталността на обема на собствени имена с форма за единствено число. (8) С нечленуваните форми за единствено и множествено число на прилагателното *цял* се осъществява прагматическа квантификация, чрез която се сигнализира за превишение на количествено-степенната норма.

БЕЛЕЖКИ

¹ Твърдят десигнатор “обозначава един и същ обект във всички възможни светове” (Крипке 1982: 351).

² Срв. твърдението на Дж. Сърл: “Определените дескрипции не са твърди десигнатори” (Сърл 1983: 257).

⁴ Подробен критичен преглед на двете основни теории за собственото име – “дескриптивистката” теория и каузалната теория – прави Дж. Сърл (1983: 231-261).

БИБЛИОГРАФИЯ

Армянова 1992: А. Армянова. Семантичните отношения между обобщителното местоимение *всичкият* и прилагателното име *целият*. // *Български език*, № 1.

Булигина, Шмелъв 1997: Т. В. Булигина, А. Д. Шмелъв. Языковая концептуализация мира (на материале русской грамматики). Москва: Школа "Языки русской культуры".

Буров 1996: Ст. Буров. Форми и значение на съществителното име (С оглед предимно на категорията число). В. Търново: Издателство "ПИК".

Буров 1996а: Ст. Буров. Собствените имена в граматико-прагматически аспект. // *Български език*, № 4.

Вежбицка 1996: А. Wierzbicka. *Semantics. Primes and Universals*. Oxford/ New York: Oxford University Press.

Крипке 1982: С. Крипке. Тожество и необходимост. // *Новое в зарубежной лингвистике*, вып. XIII. Логика и лингвистика (Проблемы референции). Москва: "Радуга".

Крипке 1991: S. Kripke. *Speaker's Reference and Semantic Reference*. // *Pragmatics. A reader*. Ed. by S. Davis. New York/Oxford: Oxford University Press.

Крумова 1971: Л. Крумова. За някои омоформи при събирателните съществителни имена с оглед към лексикографската практика. // *Български език*, № 5.

Куайн 1986: У. В. О. Куайн. Слово и обект. // *Новое в зарубежной лингвистике*, вып. XVIII. Логический анализ естественного языка. Москва: "Прогресс".

Ницолова 1986: Р. Ницолова. Българските местоимения. София: Наука и изкуство.

Падучева 1974: Е. В. Падучева. О семантике синтаксиса (Материалы к трансформационной грамматике русского языка). Москва: Издателство "Наука".

Руденко 1988: Д. И. Руденко. Собственные имена в контексте современных теорий референции. // *Вопросы языкознания* (Москва), № 3.

Сапир 1993: Э. Сепир. Избранные труды по языкознанию и культурологии. Москва: Издательская группа "Прогресс".

Сърл 1983: J. R. Searle. *Intentionality*. Cambridge: Cambridge University Press.